

ارزیابی رشد و پرورش سال‌های سرنوشت‌ساز کودک ... از تولد تا ۶ سالگی ...

مؤلفان:

دکتر مصطفی تبریزی

وحیده حجه‌فروش

انتشارات فراروان

روانشناسی، فراروان‌شناسی و عرفان

www.ketab.ir

سرشناسنامه	: تبریزی، مصطفی، ۱۳۲۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: ارزیابی رشد و پرورش سال‌های سرنوشت‌ساز کودک از ۶ سالگی / مولفان مصطفی تبریزی، وحیده حجه‌فروش
مشخصات نشر	: تهران: فراروان، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص: جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۸۳-۲۴-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: کودکان — رشد Child development
موضوع	: کودکان — روان‌شناسی Child psychology
موضوع	: کودکان — سرپرستی Child rearing
شناسه افزوده	: حجه‌فروش، وحیده، ۱۳۶۰ -
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۵ الف ۴ ت ۲ / ۱۳۱ RL
رده‌بندی دیویی	: ۶۵/۶۱۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۵۶۶۵۵۷

ارزیابی رشد و پرورش سال‌های سرنوشت‌ساز کودک
از تولد تا ۳ سالگی

مؤلفان: دکتر مصطفی تبریزی، وحیده جعفری

ویراستار: فرزانه خونگرم، صفحه‌آرا: ساناز قهرمانی

چاپ اول ۱۳۹۶، شمارگان ۱۰۰۰، فراچاپ

شابک ۹-۲۴-۸۲۸۳-۶۰۰-۹۷۸

تمام حقوق برای انتشارات فراروان محفوظ است

دفتر مرکزی: تهران، تلفن ۶۶۴۳۷۷۵۳ و ۶۶۹۲۱۳۷۸، نمابر ۶۶۹۰۰۳۹۹

کتابخانه فراروان: خ ستارخان، پل یادگار امام، بازار سنتی، فاز ۱، شماره ۱/۱۱۸

تلفن ۱۷-۴۴۲۴۶۷۱۵، نمابر ۴۴۲۴۶۷۱۴

info@fararavan.com

قیمت ۱۰۵۰۰ تومان

فهرست

۱۱	 مقدمه
۱۵	 پیش گفتار

فصل اول: تولد تا ۶ ماهگی

۲۱	 جداول رشد (تولد تا ۳ ماهگی)
۲۱	 حیطة‌ی رشد حرکتی
	 حرکات درشت (۲۱) حرکات ظریف (۲۱)
۲۲	 حیطة‌ی رشد ذهنی
	 گفتاری، زبان دریافتی (۲۲) گفتاری، زبان بیانی (۲۲) شنیداری (۲۲) دیداری (۲۳)
	 رشد شناختی (۲۳)
۲۴	 حیطة‌ی رشد اجتماعی
۲۵	 جداول رشد (۳ تا ۶ ماهگی)
۲۵	 حیطة‌ی رشد حرکتی
	 حرکات درشت (۲۵) حرکات ظریف (۲۶)
۲۶	 حیطة‌ی رشد ذهنی
	 گفتاری، زبان دریافتی (۲۶) گفتاری، زبان بیانی (۲۶) شنیداری (۲۷) دیداری (۲۷)
	 رشد شناختی (۲۸)
۲۸	 حیطة‌ی رشد اجتماعی
۲۹	 راهکارهای مربوط به پرورش مهارت‌های کودک (تولد تا ۶ ماهگی)

فصل دوم: ۶ تا ۱۲ ماهگی

۳۹	جداول رشد (۶ تا ۹ ماهگی)
۳۹	حیطه‌ی رشد حرکتی
	حرکات درشت (۳۹) حرکات ظریف (۳۹)
۴۰	حیطه‌ی رشد ذهنی
	گف‌ری، زبان دریافتی (۴۰) گفتاری، زبان بیانی (۴۰) شنیداری (۴۰) رشد شناختی (۴۱)
۴۱	حیطه‌ی رشد اجتماعی
۴۳	جداول رشد (۹ تا ۱۲ ماهگی)
۴۳	حیطه‌ی رشد حرکتی
	حرکات درشت (۴۳) حرکات ظریف (۴۳)
۴۴	حیطه‌ی رشد ذهنی
	گفتاری، زبان دریافتی (۴۴) گفتاری، زبان بیانی (۴۴) شنیداری (۴۴) رشد شناختی (۴۵)
۴۵	حیطه‌ی رشد اجتماعی
۴۷	راهکارهای مربوط به پرورش مهارت‌ها (۶ تا ۱۲ ماهگی)

فصل سوم: ۱۲ تا ۱۸ ماهگی

۶۳	جداول رشد (۱۲ تا ۱۵ ماهگی)
۶۳	حیطه‌ی رشد حرکتی
	حرکات درشت (۶۳) حرکات ظریف (۶۳)
۶۴	حیطه‌ی رشد ذهنی
	گفتاری، زبان دریافتی (۶۴) گفتاری، زبان بیانی (۶۴) شنیداری (۶۴) رشد شناختی (۶۵)
۶۵	حیطه‌ی رشد اجتماعی
۶۷	جداول رشد (۱۵ تا ۱۸ ماهگی)
۶۷	حیطه‌ی رشد حرکتی
	حرکات درشت (۶۷) حرکات ظریف (۶۷)
۶۷	حیطه‌ی رشد ذهنی
	گفتاری، زبان دریافتی (۶۷) گفتاری، زبان بیانی (۶۸) شنیداری (۶۸) دیداری (۶۸) رشد شناختی (۶۸)

- ۶۹ حیطه‌ی رشد اجتماعی
- ۷۱ راهکارهای مربوط به پرورش مهارت‌های کودک (۱۲ تا ۱۸ ماهگی)

فصل چهارم: ۱۸ تا ۲۴ ماهگی

- ۷۹ جداول رشد (۱۸ تا ۲۴ ماهگی)
- ۷۹ حیطه‌ی رشد حرکتی
- حرکات درشت (۷۹) حرکات ظریف (۷۹)
- ۸۰ حیطه‌ی رشد ذهنی
- گفتاری، زبان دریافتی (۸۰) گفتاری، زبان بیانی (۸۰) شنیداری (۸۰) رشد شناختی (۸۱)
- ۸۲ حیطه‌ی رشد اجتماعی
- ۸۳ راهکارهای مربوط به پرورش مهارت‌های کودک (۱۸ تا ۲۴ ماهگی)

فصل پنجم: ۲۲ تا ۳۶ ماهگی (۲ تا ۳ سالگی)

- ۸۹ جداول رشد (۲۴ تا ۳۰ ماهگی)
- ۸۹ حیطه‌ی رشد حرکتی
- حرکات درشت (۸۹) حرکات ظریف (۸۹)
- ۹۰ حیطه‌ی رشد ذهنی
- گفتاری، زبان دریافتی (۹۰) گفتاری، زبان بیانی (۹۰) شنیداری (۹۰) رشد شناختی (۹۱)
- ۹۱ حیطه‌ی رشد اجتماعی
- ۹۳ جداول رشد (۳۰ تا ۳۶ ماهگی)
- ۹۳ حیطه‌ی رشد حرکتی
- حرکات درشت (۹۳) حرکات ظریف (۹۳)
- ۹۴ حیطه‌ی رشد ذهنی
- گفتاری، زبان دریافتی (۹۴) گفتاری، زبان بیانی (۹۴) شنیداری (۹۴) رشد شناختی (۹۵)
- ۹۶ حیطه‌ی رشد اجتماعی
- ۹۷ راهکارهای مربوط به پرورش مهارت‌های کودک (۲۴ تا ۳۶ ماهگی)
- حیطه‌ی رشد حرکتی (۹۷) حیطه‌ی رشد ذهنی (۱۰۱) حیطه‌ی رشد اجتماعی و عاطفی (۱۰۳)

فصل ششم: ۳ تا ۴ سالگی

- ۱۰۷ جدول رشد (۳ تا ۴ سالگی)
- ۱۰۷ حیطه‌ی رشد حرکتی
حرکات درشت (۱۰۷) حرکات ظریف (۱۰۸)
- ۱۰۹ حیطه‌ی رشد ذهنی
گذاری، زبان دریافتی (۱۰۹) گفتاری، زبان بیانی (۱۰۹) شنیداری (۱۱۰) دیداری (۱۱۱)
شناختی (۱۱۲)
- ۱۱۲ حیطه‌ی رشد اجتماعی
راهکارهای مربوط به پرورش مهارت‌های کودک (۳ تا ۴ سالگی)
- ۱۱۵ حیطه‌ی رشد حرکتی (۱۱۵) حیطه‌ی رشد ذهنی (۱۱۹) حیطه‌ی رشد اجتماعی و عاطفی
(۱۲۴)

فصل هفتم: ۴ تا ۵ سالگی

- ۱۳۱ جدول رشد (۴ تا ۵ سالگی)
- ۱۳۱ حیطه‌ی رشد حرکتی
حرکات درشت (۱۳۱) حرکات ظریف (۱۳۱)
- ۱۳۲ حیطه‌ی رشد ذهنی
گفتاری، زبان دریافتی (۱۳۲) گفتاری، زبان بیانی (۱۳۲) شنیداری (۱۳۴) دیداری (۱۳۵)
رشد شناختی (۱۳۵)
- ۱۳۶ حیطه‌ی رشد اجتماعی
راهکارهای مربوط به پرورش مهارت‌های کودک (۴ تا ۵ سالگی)
- ۱۳۷ حیطه‌ی رشد حرکتی (۱۳۷) حیطه‌ی رشد ذهنی (۱۴۰) حیطه‌ی رشد اجتماعی و عاطفی
(۱۴۲)

فصل هشتم: ۵ تا ۶ سالگی

- ۱۴۷ جدول رشد (۵ تا ۶ سالگی)
- ۱۴۷ حیطه‌ی رشد حرکتی
حرکات درشت (۱۴۷) حرکات ظریف (۱۴۷)

۱۴۸ حیطه‌ی رشد ذهنی
گفتاری، زبان دریافتی (۱۴۸) گفتاری، زبان بیانی (۱۴۹) شنیداری (۱۴۹) دیداری (۱۵۰)
رشد شناختی (۱۵۱)

۱۵۱ حیطه‌ی رشد اجتماعی
۱۵۳ راهکارهای مربوط به پرورش مهارت‌های کودک (۵ تا ۶ سالگی)
حیطه‌ی رشد حرکتی (۱۵۳) حیطه‌ی رشد ذهنی (۱۵۴) حیطه‌ی رشد اجتماعی و عاطفی
(۱۵۷)

۱۵۹ فهرست منابع

مقدمه

مدت زمان زیادی است که والدین و مربیان کودک به ضرورت سنجش میزان رشد جسمی کودکان پی برده‌اند. آن‌ها قد و وزن و سایر موارد را ارزیابی می‌کنند و چنان چه نقصانی در این موارد شاهد شوند، با کمک متخصصان سعی در برطرف کردن آن می‌کنند. اما توجه به رشد ذهنی، عاطفی و اجتماعی کودکان بسیار کمتر صورت می‌گیرد، درحالی‌که پرداختن به این موارد، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. چه بسا هر نوع تأخیر رشدی، موجب نارسایی‌های زیادی در ادراک و عواطف، مردک شده و اختلالاتی در روح و روان کودک یا در تحصیل وی به وجود آورد. در صورت ارزیابی دقیق مراحل رشدی کودک و ترمیم نارسایی‌های مشاهده شده، آن هم در زمان متناسب با رشد کودک، نه تنها می‌توان از بروز برخی مشکلات پیشگیری کرد، بلکه می‌توان به شکوفایی و استعدادهای ژنتیکی کودک یاری نمود.

در کشور عزیز ما، در حال حاضر بیشتر ارزیابی‌ها توسط معلمان و مربیان هوشی صورت می‌گیرد و برای بررسی و مطالعه‌ی کودک، از داده‌های به دست آمده از نتایج آزمون‌ها استفاده می‌شود. اگرچه استفاده از این نوع آزمون‌ها فواید خاص خود را دارد، اما نمی‌توان ادعا کرد که این آزمون‌ها هوش کودک را به‌دقت اندازه‌گیری می‌کنند، زیرا بسیاری از مواد آزمون‌های هوشی ارتباط مستقیمی با آموزش و یادگیری دارند. به‌عنوان مثال در سنجش حافظه‌ی کلامی و عددی، چند کلمه یا عدد به کودک گفته می‌شود و او باید آن‌ها را تکرار کند و به میزان تعداد مواردی که در ذهن خود می‌سپارد و تکرار می‌کند، حافظه و میزان بهره‌ی هوشی او تعیین می‌شود. بی‌شک کودکی که قبلاً تمرین‌های مشابه حافظه‌ای را انجام داده است، در این آزمون موفق‌تر بوده و نمره‌ی بیشتری کسب خواهد کرد، درحالی‌که این تمرین‌ها بیشتر مدیون آموزش و تمرین‌های مشابه قبلی است و نه میزان هوش ژنتیکی کودک.

با توجه به تغییر مفهوم هوش از اواخر قرن گذشته تاکنون و حتی باور به وجود هوش‌های چندگانه، هوش هیجانی و هوش معنوی، این پرسش مطرح می‌شود که آیا آزمون‌های فعلی هوش، قادر به اندازه‌گیری همه‌ی این موارد هستند یا فقط هوش تحصیلی را اندازه می‌گیرند. هم‌چنین آیا هوش تحصیلی در ارتباط تنگاتنگ با آن‌ها نیست؟ و سخن آخر این‌که ما حتی در ارزیابی هوش تحصیلی کودکان، به رشد اجتماعی، عاطفی و توانمندی‌های حرکتی آنان نیز نیاز داریم. اگر کودکی نتواند با متخصص سنجش ارتباط برقرار کند یا اگر عضلات کوچک و بزرگ دستش به اندازه‌ی کافی رشد نکرده باشد یا فاقد هماهنگی چشم و دست باشد و یا اگر در ادراک دیداری دچار مشکلاتی باشد یا حتی تمایلی برای پاسخ دادن به آزمون و اجرای آن نداشته باشد، چگونه می‌توانیم به پاسخ‌های آزمون‌های کلامی و غیرکلامی کودک بسنده کرده و اطمینان پیدا کرد که هوشبهر وی را به‌درستی اندازه گرفته‌ایم. هم‌چنین مریض به‌رهی هوشی یا ادراکی، محصول کارکرد سیستمی تمام بخش‌های وجودی است. اگر چه کاملاً منفرد بوده و به دور از تعاملات بخش‌های مختلف باشد، وجود ندارد.

با توجه به آن‌چه گفته شد و با توجه به سابقه‌ی بسیار طولانی کار حرفه‌ای با کودکان، ضرورت تدوین کتابی که به جنبه‌های مختلف رشد کودکان بپردازد و ابزاری مناسب برای سنجش توانمندی‌های بیشتر آنان باشد، موجب تألیف کتابی شد که پیش رو دارید. این کتاب برای استفاده‌ی والدین و مربیان تدریس شده تا بتوانند با ارزیابی میزان رشد کودکان خود از جنبه‌های مختلف، بخش‌هایی را که تاخیر مزاحمه شده است، شناسایی کرده و برای ترمیم آن‌ها به اقدامات بازپروری همت گمارند. به‌رهی هوشی کودکان را نیز می‌توان با تقسیم سن رشدی بر سن تقویمی تخمین زد، اگرچه قبل از تعیین و روایی و اعتبار آن نیازمند پژوهش گسترده‌ای است.

سنجش میزان رشد کودک، از ابتدا تا جایی که توانایی کودک اجازه می‌دهد بررسی می‌شود تا چنانچه نقصانی وجود دارد، به رفع آن پرداخته شود.

تعیین سن رشد در جداول، تقریبی است.

بنابراین به‌جای تمرکز بر سن دقیق کودک، به‌طور تقریبی به آن نگاه کنید.

برای پرورش جنبه‌هایی از رشد کودک که در آن تأخیر ملاحظه می‌شود، پرسش‌های هر حیطه، گویا هستند. با این وجود در این کتاب راهکارهایی پیشنهاد شده است که می‌تواند

الگویی برای والدین و مربیان باشد. همچنین آنها می‌توانند متناسب با نیاز کودک راهکارهای بیشتری را خلق و ابداع نمایند.

در پایان از تمام صاحب‌نظرانی که با انگیزه‌ی بهبود بخشیدن به این کتاب، آن را مورد نقد و بررسی قرار می‌دهند و پیشنهادهای سازنده‌ی خود را به مؤلفان ارائه می‌کنند، صمیمانه و جاودانه سپاسگزار خواهیم بود.

دکتر مصطفی تبریزی

www.ketab.ir

پیش گفتار

پدري كه به شكوفاشدن استعدادهاي فرزندش بسيار علاقه‌مند بوده، وقتي فرزندش سه سال تمام را پشت سر گذاشت، وي را نزد حكيمي دانا برد و از او سؤال كرد كه چه افكار و رفتارهايي را بايد به برزنده بياموزم تا در بزرگسالي به رشدی متعادل و همه‌جانبه برسد و شكوفا شود. حكييم پاسخ داد: «سه سال و نه ماه تأخير كرده‌اي. منظور حكييم اين بود كه از زمان تشكيل نطفه، پرورش تربيت آن را مي‌شود. اين گفته‌ي حكييم مبالغه‌آمیز نيست، بلكه حقيقت دارد. در دوره‌ي جنيني عوامل متعددي بر كودك تأثير مي‌گذارد كه برخي از آنها در محدوده‌ي امكانات والدين قرار دارد و برخي خارج از اختيار آنها است. به‌عنوان مثل وراثت كه درجه‌ي هوش، شكل ظاهري و جثه‌ي كودك را تعيين مي‌كند، تحت اختيار والدين نيست، اما اوضاع و احوال هيچاني مادر، تغذيه‌ي مادر، باري‌هاي مادر و ... از عواملی هستند كه مي‌توانند تحت كنترل و در اختيار والدين باشند. والدين آگاه به اين موارد توجه مي‌كنند تا بهترين شرايط را براي رشد كودك فراهم نمايند. به ازاي رشد كودك و به‌ويژه از تولد تا ۵ و ۶ سالگي، رفتارهاي والدين و فراهم آوردن امكانات رشدی، بين‌خرين تأثير را بر آينده‌ي كودك مي‌گذارد.

اگر كودكي به لحاظ ژنتيكي فوق‌العاده باهوش باشد، اما امكانات و شرايط براي رشد هوشي او فراهم نباشد، چه بسا كودك از هوش كمی برخوردار شود. فرض كنيد يك‌دانه‌ي گندم كه اصلاح نژادي شده است و اين قابليت را دارد كه پس از كاشت هفتاد دانه گندم بدهد، در زميني كاشته شود كه فاقد مواد غذايي لازم باشد و هم‌چنين از نور و آب كمی برخوردار نباشد. بديهي است كه اين دانه‌ي گندم با وجود امكان ژنتيكي، فقط ۷ دانه گندم ثمر خواهد داد. در مورد كودكان نيز همين امر صدق مي‌كند. اگر والدين شرايط محيطي لازم را براي رشد هوش كودك فراهم نكنند، هوش ژنتيكي و حتي جثه‌ي ژنتيكي كودك تحقق نخواهد يافت.

امروزه اجرای آزمون‌های هوشی و تعیین بهره‌ی هوشی امری رایج است، اما نمراتی که از این آزمون‌ها به دست می‌آید، لزوماً نشان‌دهنده‌ی هوش ژنتیکی نیست، زیرا ممکن است شرایط تحقق هوش ژنتیکی برای کودک فراهم نشده باشد. البته باید خاطر نشان کرد که غالب آزمون‌های هوشی مانند وکسلر، فقط هوش تحصیلی را می‌سنجد و با توجه به پیشرفت دانش روان‌شناسی، امروزه هوش‌های چندگانه مطرح می‌شود. هوش موسیقایی، هوش هیجانی و هم‌چنین رشد عاطفی و اجتماعی در آزمون‌های هوشی کنونی مورد توجه قرار نمی‌گیرد. بنابراین ضرورت دارد تا والدین به‌منظور رشد متعادل و همه‌جانبه‌ی فرزندان خود، به ارزیابی تمامی بخش‌های مربوط به رشد کودک بپردازند و زمینه‌های مناسب را برای تحقق آن فراهم نمایند.

ضرورت‌های مطرح شده در بالا، ایجاب می‌کند تا والدین با توجه به مطالعات انجام شده از کم و کیف رشد کودک از جنبه‌های مختلف و در سنین مختلف آگاه شده و اگر کودکی در یک یا چند جنبه از رشد کافی برخوردار نیست به ارتقاء آن اهتمام ورزند و توجه یک بعدی به هوش تحصیلی را مبنای توجه به رشد همه‌جانبه نمایند.

در جداول این کتاب سعی شده است که رشد تقریبی کودک از تولد تا ۶ سالگی مشخص شود. والدین و مربیان می‌توانند با تطبیق میزان رشد کودک در موارد ذهنی، حرکتی، زبانی و ... با توجه به سن تقویمی کودک، با آگاهی کامل بری نسبت به جنبه‌های مختلف رشد کودک اقدام نمایند.

لازم است در بررسی جداول رشد، به‌منظور ارزیابی میزان رشد کودکان، به موارد زیر به‌طور جدی توجه شود. عدم توجه به این موارد ممکن است به ارزیابی یا قضاوت نادرست منجر شده و در مواردی موجب اضطراب بیهوده‌ی والدین گردد.

۱. در کشور ما هیچ آزمون و جدولی برای ارزیابی دقیق میزان رشد کودک که قابلیت تعمیم دقیق داشته و هنجار شده باشد هنوز ساخته نشده است. جدولی که در این کتاب معرفی شده‌اند عمدتاً توسط محققان طراحی نشده و در کشورهای پیشرفته پژوهش شده است. بنابراین نتایج حاصل از این ارزیابی، تخمینی و تقریبی است.

۲. در صورتی که با آزمون رشدی هنجار شده‌ای روبه‌رو شدید، توجه داشته باشید که کشور ما به علت تنوع فرهنگی در نقاط مختلف، هنوز یک آزمون هنجار شده که قابلیت تعمیم به همه‌ی نقاط و فرهنگ‌ها را داشته باشد، وجود ندارد و ادعای هنجار بودن آن آزمون پذیرفتنی نیست.

۳. آخرین و مهم‌ترین نکته این است که سرعت رشد کودکان با یکدیگر تفاوت دارد. برخی از کودکان در یک یا چند جنبه دیرتر یا حتی خیلی دیرتر رشد می‌کنند، درحالی‌که کودکانی کاملاً طبیعی هستند و این تأخیرها نشان‌دهنده‌ی کم‌هوشی یا کم‌توانی ذهنی آنان نیست. شما انواع درخت‌های سیب را می‌شناسید، برخی از آن‌ها در اواخر بهار می‌رسند، برخی در تابستان و برخی در پاییز. این اختلاف رشد موجب هیچ تفاوت ارزیابانه‌ای در مورد آن‌ها نمی‌شود. در مورد کودکان نیز این‌گونه است. ممکن است تکلم پسر بچه‌ای حتی تا ۵ سالگی به تأخیر بیافتد، بدون این‌که کودک دارای مشکل خاصی باشد.

بعد از ارزیابی کودک در صورت وجود تأخیرهایی در برخی از جنبه‌های رشد، به هیچ‌وجه نگران و مضطرب نشوید. همان‌طور که اشاره شد، در بسیاری از اوقات ممکن است برخی از جنبه‌های رشدی کودک تأخیر داشته باشد، بدون این‌که وی دارای مشکل یا کاستی خاصی باشد. البته در صورتی‌که کودک در اکثر جنبه‌ها تأخیر داشته باشد، باید به متخصص مراجعه کنید و چنان‌چه فقط در برخی موارد تأخیر دارد، به کمک راهکارهای ارائه شده سعی کنید تحقق آن را تسهیل کنید و از زدن برچسب‌های نادرست به کودک، پرهیز کنید. مهم این است که در این مراحل را ولو با تأخیر طی کند تا در پایان ۶ سالگی آمادگی کامل برای صیقلی‌کسب نماید و به رشد عاطفی و اجتماعی لازم برسد.

با توجه به آن‌چه در بالا گفته شد، این جداول چه کمکی می‌توانند به ما ببندند؟ این جداول می‌توانند جایگزین بهتری برای آزمون‌های هوشی باشند، زیرا اولاً بسیاری از مواد آزمون‌ها یادگیری را می‌سنجند نه هوش را. به‌عنوان مثال نمرات حافظه‌ی عددی، حافظه‌ی کلامی و حتی الحاق قطعات، با انجام مدتی تمرین و تکرار افزایش می‌یابد. کودکانی که قبل از اجرای آزمون در خانواده این قبیل تمرین‌ها را به‌صورت خود به خودی انجام داده‌اند، نمره‌ی بیشتری کسب می‌کنند.

در آزمون‌های هوش، رشد حرکتی و عاطفی مورد توجه قرار نمی‌گیرد، درحالی‌که این موارد رابطه‌ی تنگاتنگی با میزان هوش و نیز با میزان موفقیت کودکان در زندگی دارد.

بنابراین با ارزیابی جداول رشد و انجام تمرین‌های مربوط به آن، می‌توان به رشد همه جانبه و متعادل کودک کمک کرد.

با توجه به آن‌چه به‌طور کلی درباره رشد گفته شد، لازم است درباره‌ی حیطه‌های مختلف رشدی اطلاعات دقیق‌تر و جزئی‌تری ارائه شود. به این منظور در این کتاب برای تمام مراحل سنی به حیطه‌های رشدی زیر پرداخته می‌شود.

حیطه‌های رشدی

الف) حیطه‌ی رشد حرکتی

- حرکات ارثی: شامل حرکات بدن از جمله تنه، بازو، ران و پاها است.
- حرکات ظریف: مربوط به حرکات دست و انگشتان است.

ب) حیطه‌ی رشد ذهنی

- گفتاری (زبان درستی و زبان بیانی)
- شنیداری
- دیداری
- رشد شناختی

ج) حیطه‌ی رشد اجتماعی